

BESZÁMOLÓ AZ ÜLDÖZÖTT VALLÁSOSSÁG KÉPEI A TITKOSSZOLGÁLATI LEVÉLTÁRAKBAN CÍMŰ ELŐADÁSRÓL

Budapest, 2020. március 4.

SUSZTA LAURA

James A. Kapalo és Hesz Ágnes az ELTE BTK Néprajzi Intézet Könyvtárában tartottak előadást, mely egy nagyobb, *Hidden Galleries* című projekthez, valamint az ennek keretében megvalósult vagy megvalósulandó négy kiállításához kapcsolódott.¹ A magyarországi tárlat *Hit – Bizalom – Titok / Az üldözött vallásosság képei a titkosszolgálati levéltárakban* címmel a Centrális Galériában volt megtekinthető február 28. és április 5. között.

Az előadás során bemutatták a nagyszabású kutatás három célkitűzését. A projekt elsődleges feladata négy ország – Magyarország, Románia, Ukrajna és Moldova – titkosszolgálati levéltárainak feltárása volt a kisebb vallási csoportok üldözésének tekintetében. A kutatás másik célja annak vizsgálata volt, hogy a kommunista diktatúra ideje alatt hogyan reagáltak ezek a közösségek és csoportok az elnyomásra (például a földalatti vallásosság létrejöttével). Végül a kutatás harmadik fázisaként a korszak továbbélését vizsgálták, a levéltárban feltárt képekkel, tárgyi bizonyítékokkal szembesítették a kulturális csoportokat.

Mindezeket két módszerrel igyekeztek véghezvinni. A témát elsősorban nem szöveges források felhasználásával, hanem a képi és tárgyi dossziék összeegyeztetésével igyekeztek körbejárni. Ezeknek azonban kettős jelentésrétegük van: az első a titkosszolgálati oldalról, az üldözött és tiltott oldaláról közelíthető meg, míg a másik az adott csoport kulturális örökségének részeként kap teljesen más jelentést. Utóbbit az adott csoport bevonásával, néprajzi terepmunkával vizsgálták.

Az előadásnak néhány további elemét emelném még ki. A kutatók egyik megfigyelése szerint a fotókkal és a hozzájuk fűzött kommentárokkal a megfigyelt személyeknek egy alter-egót, a helyszíneknek pedig egy teljesen új jelentéstartalmat adott a titkosszolgálat. Ezekre azért volt szükség, hogy a hivatalos vallásszabadság ellenére illegális bűncselekmények vádjával a törvényszerűség látszatát adják az elkobzásoknak és letartóztatásoknak.

¹ A kutatócsoport munkájáról lapunk előző számában Povedák Kinga közölt beszámolót *Rejtett galériák: az üldözött vallásosság képei a titkosszolgálati levéltárakban* címmel. (A szerk.)

Ugyanezt a szándékot lehet abban is tetten érni, hogy a fényképek inkább az elképzelt bűnhöz idomulva készültek, nem pedig egy már elkövetett bűnhöz bizonyítékként. Jól lehet ezt látni a lefoglalásra szánt, bizonyítékként szolgáló tárgyaknál is, melyek birtoklása bűncselekmény volt: be nem jelentett írógép, amerikai dollár vagy titkos üzenetek. Ezekből a képeken egy kört alkottak, és annak közepére az elkövetőt ültették. Így mesterségen megkreálták a történetet, a bűnt, a képpel és a hozzá tartozó szöveges beszámolókkal.

Hasonlóképpen a törvénysértés bizonyítása volt a célja azoknak a képeknek is, melyekkel a kis vallási csoportok gazdagságát próbálták igazolni, hiszen ideológiájuk szerint ezekre a közösségek legális módon nem tehetek szert.

Végül a titkosszolgálati eszköztár másik elemeként még a hálózati ábrákról hallhattunk. Ezek integrálódtak a magyar titkosszolgálat gyakorlatába is, bár nem korszerű formában, mindössze kézzel készítették őket. Ezek az ábrák a rokonsági rendszerek antropológiai ábrázolásához hasonlítottak, és azt igyekeztek bemutatni, hogy bizonyos tiltott és földalattinak nevezett közösségek milyen kapcsolatban állhattak más hasonló csoportokkal, látni engedték azok szerveződését és kapcsolathálóját.

Összegezve, az előadás során betekintést nyerhettünk a titkosszolgálati levéltár képanyagának feldolgozásába, a kutatás nehézségeibe, s bevezetést kaphattunk a kisebb közösségek vallási üldözésének témájába. Mindezek mellett megismerkedhettünk ezen források kulturális örökségével, kortárs hatásaival, s általában a szocialista időszakra jellemző vallási üldözés újabb oldalait ismerhettük meg. Láthattuk, hogy a vallásüldözés nemcsak a nagyobb csoportokat vagy az egyházi hierarchiában magasabb pozícióban álló személyeket, hanem a kisebb csoportok hétköznapi embereit is sújtotta.